

Fécondité (Rodovitnost).

Roman. Spisal Emil Zola.

Poroča Fran Vašiček.

Ibsen, Tolstoj in Zola so v sočasni svetovni literaturi tista glavna solnca, okoli katerih se suče nebroj satelitov. Pravzaprav ti trije književni velikani niso že davno več samo leposlovci, nego so socialni politiki in filozofi, ki zavijajo svoje nazore o družbi in državi pač le v obliko drame ali romana, v istini pa njih dela niso družega kakor revolucionarne proklamacije na človeštvo, ki čuti in misli — moderno. Proti vladajočim nazorom, navadam, konvencijam in institucijam se obračajo vsi trije, obravnavajoč socialna, moralna in verska vprašanja, težeč za svetovi novih idej, novih prepričanj. Tendencioznost zadnjih del Tolstega, Zole in tudi Ibsena je torej očitna vsakomur, kdor zasleduje evolucije v moderni družbi.

Završivši svoj drugi ciklus »Les trois villes« (Lourdes, Rome, Paris), se je lotil Zola novega cikla, ki ga je nazval »Les quatre évangiles«, in katerega deli imajo naslove »Travail«, »Justice«, »Vérité« in »Fécondité« (delo, pravica, resnica in rodovitnost).

V ciklu »Troje mest« je glavni junak dvomov in nemira polni abbé Froment, ki išče srečo srca in mir vesti zaman v Lurdu in v Rimu ter jo najde šele izven celibata, v svoji — družini. Tega bivšega abbéja sin Mathieu je junak lani osorej izišlega romana »Fécondité«, ki je preveden doslej že v malone vse evropske jezike.¹⁾ Drugi in tretji ciklus sta torej tudi v zvezi, kakor sta v zvezi prvi in drugi.

V »Plodnosti« slavi Zola rodovitnost ne le telesa, nego tudi duha, in ne le človeštva, nego tudi zemlje, rastlinstva, živalstva — skratka rodovitnost vsemirja. — Ta »roman« je veličastna himna plodonosne ljubezni, pesem o večni krasoti narave, proslava ekstaze oplojavajočega poljuba, hkratu pa plameneč protest proti — malthusianstvu . . .

Prav sto let je minilo lani, odkar je dokazal angleški duhovnik Malthus, da preti svetu nevarnost preobljudenja. Človeštvo se množi

¹⁾ Češki prevod je izšel v Vilímkovi knihóvni, Prag: »Plodnost«, prevel dr. Jiří Guth, najboljši nemški pa v Lipsiji: Deut. Verlags-Anstalt, »Fruchtbarkeit«, übersetzt von Leop. Rosenzweig.

v geometrski, živila pa le v aritmetiški progresiji. Zategadelj se boj za obstanek poostruje vedno bolj. Ljudi je preveč na svetu, zato pa slabe fizično in psihično. Proletariat narašča, z njim pa beda, nemoralnost in vsestransko propadanje individijev. Ženstvo množecih se revnih slojev poraja le bolehnne in šibke potomce, ki so slabo vzgojeni, a še slabše hranjeni. Delavcev je na vseh poljih odveč, zaslužka pa vsled konkurence vedno manj. Zato pa je Malthus priporočal, naj se število porodov omeji. Pridigoval je v svojih spisih največjo vzdržljivost v zakonskem občevanju, da ostanejo družine čim najmanjše. Dvoje, troje otrok naj zadošča staršem: potem se začni celibat!

Malthusovi nauki so vzbudili seveda med fiziologi, narodnimi ekonomii, zdravniki in sociologi mnogo bojev; nekateri so jih odobraval, drugi obsojali, tretji pa so se po njih — ravnali. In največ učencev je našel Malthus na Francoskem, kjer so se utrdili njegovi nauki do pravcatega narodnega sistema, ki se zove danes splošno »dvojeotroški sistem«. Ta sistem, ki je ukoreninjen med kmetskim, delavskim in obrtnim stanom, pa tudi med najvišjimi »desettisočniki«, je postal sčasoma za francosko državo prava kalamiteta, ki dela velike skrbi državnikom, generaliteti, nacionalnim ekonomom in rodoljubom sploh. Porodov je na Francoskem vsako leto manj, število za vojaštvo sposobnih mladeničev pada strašno, tako da pozivljejo pod puško že najšibkejši material. Ako pojde tako dalje, mora začeti število Francozov padati, s številom pa tudi njih moč in ekspanzivnost. Vlada je določila plodovitim materam državne nagrade ter zagotovila rodovitim staršem različne podpore, samo da zavre moderno »fakultativno sterilnost«. Vse to dokazuje, da je postala »fécondité« usodno narodno vprašanje.

V tem času torej, ko se razvija malthusianstvo na Francoskem vedno opasneje ter je dokazano, da mora biti njega končna konsekvencia katastrofa, je vstal Zola in izdal prvi del svojega evangelija, roman, v katerem oznanja svojemu narodu mesijanski nauk o rešilni ljubezni, kličeč mu besedo Boga v raju: »Množite se — bodite rodovitni in napolnite zemljo!« — Zola se postavlja torej na stališče starega zakona ter zameta odločno najvišji ideal novega zakona — devištvo in neplodnost . . .

Dvajset let je bil star Mathieu Froment, ko se je oženil z zdravo, jedro, nepokvarjeno Marianne. Ko se roman začinja, imata že čvetero otrok, med temi dvojčka. Zadnjega v mesecu je, in Marianne ima le še 30 sousov. Mathieu se ljubeznivo poslavlja od svoje Marianne, da se odpelje z jutranjim vlakom v Pariz, kjer ima službo

prvega risarja. Njegov šef je bratranec *Beauchêne*, tvorničar gospodarskih strojev. *Beauchêne* je bogataš, a s svojo ženo *Konstance* trdno odločena, da ne sme dobiti njiju sin *Maurice* nobenega bratca in nobene sestre več. *Maurice* naj dobi premoženje nedeljeno ter naj ga uživa brez prepira z brati ali sestrami. *Beauchêne*, razkošen, strasten mož, trati zategadelj svojo moč z demimondkami in s svojimi delavkami. Prav sedaj ima intimno razmerje z *Norino*, hčerko monteurja *Moineauda*, ki ima cel kup zanemarjenih otrok. Knjigovodja tvornični je dobrodušni *Morange*, ki skrbi in misli noč in dan samo na to, kako bi izboljšal položaj svoje kvišku stremeče žene in hčerke. Godi se jim sicer sedaj prav dobro, a žele si vendarle strastno še boljših razmer; zlasti pa hočejo svoji *Reini* naščediti čim največjo doto, da se bo mogla omožiti izvrstno. Radi tega se bojita *Morange* in *Valérie* otrok kot največjega zla, in samo misel, da bi se jima utegnila pripetiti kdaj ta »nesreča«, ju spravi do blaznega strahu... *Beauchêne* sestra, baronica *Sérafine de Lowicz*, je bogata vdova, krasna, pohotna ženska, kateri je spolna ljubezen namen, začetek in konec življenja. Brez otrok je, kajti tudi ona se jih boji kot največje nesreče. Uničili bi njeno krasoto, ustavili njeno razuzdano življenje ter ji prinesli skrbi. Zato pa porablja tudi ona — kakor *Morange* in *Valérie*, *Beauchêne* in *Constance* — najnižja sredstva, katera nazivlje Zola skupno »fraude«, prevaro... *Mathieu*, živ kontrast teh življenskih egoistov, občuje z njimi in se zgraža nad njih »praktičnostjo«. On in *Marianne* se nikdar niti ne domislita, da bi naravo — »varala«. A še z drugimi »varajočimi« zakonci ima *Mathieu* dotike. Pred vsemi z modernim vsestranskim sportsmanom *Séguinom du Hordelom*, ki ima sijajno palačo, lepo ženo *Valentine*, sina *Gastona* in hčerko *Lucie*, poln hlev konj, avtomobile, biciklje, razne umetniške zbirke in večje posestvo, 500 *ha* gozda in pašnikov zunaj Pariza... Na robu tega gozda je pirav lovski paviljon, in v njem stanuje kot najemnik *Mathieu* s svojo družino. Tudi *Séguin* in *Valentine* se bojita, da bi dobila še kaj otrok; dva sta jima docela dovolj, in zato sta — »varala« naravo. *Séguin* se je odškodoval za to pri domačih guvernantah, *Valentine* pa ima »hišnega prijatelja«, *Charlesa Sarterreja*, bizarnega in abstruznega romanopisca najnemoralnejših in najbolj bedastih nazorov, ki cinično zagovarja »fraude«, asketičnost zakoncev in smatra za »višek sreče«, — smrt. Pisari pornografske in transcendentalne, pobožnjaške romane, se poslužuje dam za reklamo svoje obrti, hkratu pa jih zlorablja, dokler se jih

ne nasiti ter jih brutalno pahne od sebe . . . Končno pa sta v bližini Mathieujevega lovskega paviljona še slikar Angelin in njegova žena Claire. Umaknila sta se iz mesta na deželo, da moreta uživati ondi nemotena svojo zakonsko srečo. Neizmerno se ljubita! Toda tudi onadva trepetata pred otroki. Sklenila sta, da Claire do 30. leta nikakor ne sme postati mati, potem pa se jim ne bosta ustavljala več . . .

Tak je položaj ob začetku romana. No, kmalu je marsikaj drugače. Ženi Séguina in Morangea se začutita nenadoma blagoslovljeni. Kakor strela z jasnega zadene ta »nesreča« oba zakonska para. Séguin očita Valentini nezvestobo, zatrjuje pred vsem svetom, da ni oče bodočega otroka, se odtegne ženi docela ter jo prepusti nesramnežu Santerreju. Sam pa se vda najgrši razuzdanosti in največji potratnosti brez mere. Pri tem propada imetje bolj in bolj . . . Valérie, žena Morangea, pa hoče obupati. Otroka ne mara niti sedaj. Ta otrok bi ji prečrtal vse visokoleteče načrte, katere ima s hčerjo in možem. Zato pa naj izgine. In zateče se v »Rue di Rocher«, kjer ima »madame« Rouche svojo skrivnostno, umazano in temno hišo. — Ta strašna hiša pa je polna zločinskih mater, ki so dovolile, da jim »madame« Rouche operativnim potom odpravi zarod . . . Kakšna je ta družba! Gospe najodličnejših slojev, nedorasle deklice — žrtve lastnih očetov! — guvernante, pestunje, dekle, delavke . . . vsi stanovi so tu zastopani . . . Tudi Norine je tu, žrtva Beauchénea! — Prizori pa, katere nam razgrinja Zola v tej hiši, so vprav grozni! Človek nehote želi, da bi ne bili resnični. — Semkaj zaide tudi lepa, velika, močna gospa Valérie. Z moževim dovoljenjem! Malo ur pozneje pa jo najde Morange mrtvo . . . Operacija se je ponesrečila. —

Morange bi obupal, ako bi ne imel svoje krasne hčerke Reine. Čim bolj se razvija, tem bolj je podobna pokojni nesrečni materi. Dobrodušni naivnež pa ni pazil, s kom občuje njegova hčerka. Serafine, baronica de Lowicz, jo je jemala v svojo družbo. Kakor bi vrgel lilijo v smradno kloako! — Serafine se je sama izročila nožu nekega »slavnega« profesorja, ki je izvrševal na ženskih najgrše operacije. Tako je postala baronica »enfin inféconde« in uživala je poslej brez skrbi ljubezen v najvišjih merah . . . V tej nemoralni družbi pa je padla seveda — tudi Reine. V strahu pred očetom, ki je smatral svojo oboževano hčerko še vedno za najčistejšega angela, se je dala Reine Serafini zapeljati ter se je izročila zločinskemu kirurgu. Toda kakor pred osmimi leti pri materi nož tudi pri njej ni imel srečnega uspeha: kakor mati je izkravela tudi hči . . .

Ob tragični usodi Morangevih dveh nesrečnic pa razkrije Zola zastor, ki pokriva Pariz in vso Francijo. In pokaže nam do zadnjega vse vire naraščajoče nemoralnosti in vse vzroke vedno naglejšega propadanja. Proti naravi, proti materinstvu se dviga vse. Eni iz pretirane ljubezni do otrok prvencev, drugi iz komodnosti, tretji iz bede, četrti iz npravstvene propalosti itd. Stotero vzrokov! Nihče ne mara otrok. Zatirajo jih torej v kali, v prvih mesecih ali pa jih oddajajo dojiljam ali celo v rejo brezvestnim ljudem. Matere ne doje same, in večina otrok vsesa pri moralno in telesno bolnih dojiljah kal smrti. Tisoče in tisoče pa jih gre na deželo, v vasi, ki se žive s tem, da — more male Parižane. Slike iz Rougemonta so naravnost nečuvene! Zemlja je plodna od samih pariških otroških truplec . . . Tako pa zakopavajo Francozi v zemljo svoje seme, da nikdar ne vzklije in ne vzraste na solnce ter pomnoži števila patriotov. Stotisoč otrok umrje na Francoskem siloma vsako leto. Zato pa ima Zola prav, ko trdi, da se katastrofa l. 1870. ponavlja leto za letom . . .

V tem času pa je Marianne rojevala Mathieuju otroka za otrokom. V blaženi ljubezni sta živela, in niti največje skrbi jima niso trajno skalile sreče. Mathieu je delal kakor mravlja in postal steber Beauchénove tovarne. Toda izprevidel je, da mu zaslužek ne zadošča več. Kupil je torej pri Séguinu nekaj zemlje okoli svojega paviljona, katerega je prezidal, ter se lotil kmetijstva. Imel je srečo. In doku-poval si je zemlje vsako leto več ter končno docela opustil svoj posel v tovarni. Nekdanja puščava okoli lovskega paviljona se je izpremenila v rodovitno polje, ki je rodilo stoteren sad. Z umno kanalizacijo in s porabo najnovejših kmetijskih izumov si je Mathieu množil bogastvo sicer počasi, a vztrajno. V tem pa ga je podpirala vedno sveža, vesela in marljiva Marianne, ki mu je rodila srečna in ponosna skoraj vsako leto novo dete. In tekla so leta. Sinovi, ko so odrasli, so zavzeli vsak svoje mesto v življenski borbi, hčere so se mu pomožile, in tako so rasli okoli Mathieuja že tudi vnuki. In dvanajstero otrok je končno ljubilo Mathieuja in Marianno ter ju spoštovalo ter negovalo v neskaljeni sreči . . . Toda ne! Tudi nesreča ju je tepla včasi . . . skrbi, žalost, slabe letine, smrt, bolezni tudi njima niso prizanašale — ali v ljubezni sta premagala vse ovire ter postala veleposestnika. — »In Mathieju in Marianne sta živela še več nego dvajset let, in Mathieu je dosegel starost 90 let, Marianne pa 87 let. Tedaj so sklenili najstarejši: Denis, Ambroise in Gervais, ki so stali še vedno ob njuni strani, da bodo slavili njuno demantno poroko, 70letni dan njiju poroke, ko naj bi se zbrali vsi člani družine

na posestvu Chantebledu. To ni bilo lahko. Kajti ko so napravili zapisnik, se je pokazalo, da izvira od Mathieuja in Marianne 158 otrok, vnukov in pravnukov. in še nekaj novorojenčkov pravnukov. Ako so prišteli še priženjene može in primožene žene, jih je bilo vseh skupaj okolo 300.«

In to je bila krasna demantna poroka. Pod širokovejnatim, starim hrastom so pognili v obliki podkve ogromno mizo. Na sredi sta sedela Mathieu in Marianne, čvrsta in zdrava še vedno, na njiju desni in levi strani pa 300 gostov: otroci, vnuki, pravnuki in pravnuki . . . vsi veseli, srečni in ponosni. Kakor kralj in kraljica sta sedela slavljena v tej družbi, po katere žilah je tekla njiju kri! Ah, to je bil triumf tiste plodovite ljubezni, katera je polnila njiju srca vse življenje! In dokler je seglo njiju oko, vse njiju imetek — vse plodovito polje z bohotnim žitom — travniki s sočnato travo in gozdovi, polnimi najlepšega drevja. In poleg hiše hlevi z najplemenitejšo živino, polna staja iskrih konj — shrambe najboljših strojev. Povsod bujno blagostanje!

Da, to je bil triumf dela in ljubezni — praznik plodovitosti!

In v tem svečanem trenutku je stopil med to srečno ogromno družino smehljaje mlad mož. Šel je naravnost k Mathieuju in Marianni. Dospevši pred nju, je dejal z močnim glasom:

»Dober dan, ded! Dober dan, babica! Še enega kroznika je treba, kajti tudi jaz sem prišel slaviti vajin častni dan.«

Vsa družba je strme molčala. Kdo je bil ta mladi mož, katerega ni videl še nihče? . . . In začudenje je naraščalo, kajti bil je Mathieuju izredno podoben — iz roda Fromentovega je vsekakor, saj ima njega svetle oči in visoko čelo. Mladi Mathieu je oživel v tem mladeniču, ki je bil prav tak kakor s spoštovanjem hranjena slika, kažoča Mathieuja starega 27 let, ko je začel osvajati Chantebled.

Tedaj je Mathieu vstal tresoč se — Marianne pa se je blaženo smehljala, saj ona je razumela prva.

»Kdo pa si, otrok, ki me nazivlješ deda in ki si mi podoben, kakor bi bil moj brat?«

»Jaz sem Dominique, najstarejši sin vašega sina Nicolasa, ki živi z mojo materjo Lisbetho v veliki, svobodni deželi, v novi Franciji.«

»In koliko si star?«

»Prihodnjega avgusta bom sedemindvajset, ko bo tam doli voda Nigra, tega dobrega velikana, oplojala naša širna polja.«

»In povej nam, ali si oženjen — ali imaš otroke?«

»Za ženo imam Francozinjo, ki se je rodila v Sènegalu, in v naši hiši iz opeke, katero sem si sezidal, rasto štirje otroci pod vročim solncem Sudana.«

»In povej nam, ali imaš brate in sestre?«

»Moj oče Nicolas in moja mati Lisbeth sta imela 18 otrok, izmed katerih sta dva mrtva. Šestnajst nas je, devet sinov in sedem hčerá.«

Mathieu se je veselo smejal, kakor bi hotel reči, da je njegov sedaj petdesetletni sin vrl delavec življenja, ki je več storil nego on. Pogledal je Marianno, ki se je tudi smejala blaženo.

»Ker si torej, otrok moj, sin mojega sina Nicolasa, pridi in poljubi naju za najino poročno slavnost. Prinesli bodo takoj krožnik tudi zate, ki si sedaj doma.«

Hitro je stekel Dominique okoli mize, objel s svojimi močnimi rokami starčka ter ju poljubil . . .

Kolika radost je objela iznova vse velikansko omizje, ko je pripovedoval Dominique o svojih v Afriki, o njih zmagovitih bojih s plodno naravo! Tudi tam ob Nigru žanje delavnost, vztrajnost in rodovitnost Fromentov triumfe. Da, preko morja je segala kri Matieujeva in povsod je delala čudeže ljubezni . . .

Mathieu pa se je dvignil in dejal s krepkim glasom, a poln ganotja:

»Na tvoje zdravje! Na zdravje mojega sina Nicolasa, njegove žene Lisbethe in vseh, ki so se narodili iz njiju ljubezni! Na zdravje vseh, ki se bodo še rodili, od roda do roda!«

In vstala je Marianne ter dejala:

»Na zdravje vaših žen in deklet, vaših soprog in mater! Na zdravje vseh, ki ljubijo, ki rode in ki bodo ustvarjali vedno več življenja in vedno več sreče!«

Toliko sreče sta doživela onadva, ki nista poznala egoizma . . .

A drugi?

Beauchênu in Constanci je umrl bolehn Maurice, jedva da je dorastel do mladeniške dobe. Ko pa sta hotela dobiti za svojo veliko tovarno vendarle dediča, se je skoraj dve desetletji »varana« narava nad njima maščevala: prazne so ostale njune želje . . . zaman sta iskala pomoči pri zdravnikih in babicah . . . Potomca ni bilo. Njun zakon se je porušil, z njim pa vsa nekdanja sreča,

Beauchêne se je vdal razuzdanosti, pijančevanju in razsipnosti docela. Zanimaril je tvornico, se zadolžil ter jo končno prodal Mathieuju.

Constanca je postala celo zločinka — morilka Blaiseja, Mathieujevega sina, ki naj bi postal Beauchênov naslednik.

Tudi Séguin je zapravlil vse premoženje ter propadel popolnoma. Dekadentni Santerre je podlo Valentino, ko se je je nasitil, pahnil od sebe, in nesrečnica je postala na stara leta smešna po-božnjakinja . . .

Tudi dobričina Morange je poginil tragično. Stemnil se mu je um; pred slikama svojih dveh pokojnic je nagomilil velike vsote denarja, a sam je stradal, dokler ni poginil. Usmrtil se je, skočivši z lifta . . .

Ostal je le še srečni par Claire-Angelin. Do tridesetega leta si je izgovorila lepa Claire, da bo uživala srečo zakona brez otrok. No, tudi potem jih ni bilo; dolgo »varana« narava se ni dala preprostiti več. In usoda ju je tepla neusmiljeno: Angelin, slikar, je oslepel, Claire pa je padla kot žrtva roparjev . . . Umorili so jo propadli potomci Norine in njene matere . . .

Tudi baronica de Lowicz, ta moderna Messalina, ni ušla osveti narave. Po oni strašni operaciji je postala brezspolna blodnica, kakršnih je baje v Parizu dvajsettisoč in pol milijona na Francoskem. Same kastratke! — A dolgo ni uživala svoje orgiastično uživane brezskrbnosti. Njeno telo je postalo za ljubezen brezčutno in propadalo je hipoma. V najlepši dobi je bila onemogla starka, samo okostje . . . In nepopisen obup ji je trgal dušo, dokler niso pobesnele odvedli v blaznico.

Tako je obdelal Zola svojo tezo od vseh strani ter kot mojstrski slikar razdelil luč in temo tako, da pride glavna oseba čim najbolj do veljave. Mnogo groznih, ostudnih, zoprno brutalnih prizorov je v tem najobširnejšem romanu Zole, toda nobeden ni odveč in vsak je izveden z največjo n r a v n o r e s n o b o. Vsi tisti strašni, s pretresljivo plastiko naturalistično slikani prizori pa so le temno ozadje svetlih dveh idealnih prikazni, Mathieuja in Marianne.

Mathieu je simbol trdne moške vere in ljubezni, utelesba deloljubnosti, tip poštenja in nrvnosti. Njegovo zmagoslavno prepričanje je, da je plodovitost zemlje tolika, da more preživiti še mnogo več človeštva, nego ga pokriva sedaj zemlja, ako je delavno in nrvno.

Marianne pa je Zoli vzor moderne žene. Ne čista devica novega zakona, nego zrela žena z dojenčkom na prsih in z zarodom novega bitja pod srcem je ideal Zolove žene. Zato pa nam kaže Zola ta svoj vzor pri vsaki priliki in v najraznovrstnejših razmerah. Mati je Zoli višek ženske popolnosti — mati v krogu zdravih otrok in na strani ljubljenega moža. Najpožrtvovalnejša, najmanj nase misleča in najmanj zase skrbeča, a vse darujoča ženska-mati se zdi Zoli najlepša, največje proslave vredna — ona naj bo vedno in vedno nov sujet umetnikov, slikarjev, kiparjev in pisateljev. Mati je najvzvišenejše, najsvetejše bitje na svetu in ona zasluži najvznositeljših himen vesoljnega pesništva — ne pa sterilni, jalovi, v perverzih blodništvih uganablajoči se individui Santerrejeve dekadentne muze.

Zato pa Zoli ni nikdar dovolj proslave materinstva; čast in slavo mu poje zopet in zopet. S tem je kakor umetnik okusa porinil daleč v ozadje vse one strašne in grozne prizore po raznih bolnišnicah, porodnišnicah in najdenščnicah ter po tistih javnih moriških pariških otrok. Vse to blato izgine pred solčno poezijo Zolovega materinstva . . . Toda ne le Marianno, tudi druge matere kaže Zola v krogu njih otrok. In slika jih, kako napačna, nesrečonosna je njih ljubezen, ki izvira iz nezdravega egoizma, kako pogubna je pretiranost skrbi za bodočnost otrok. Kot praktičen pedagog dokazuje Zola, da je najboljša dediščina, katero morejo dati starši svojim otrokom: dobra vzgoja, deloljubne roke, zdravje, in čisto, neoskrunjeno ime. Bogastvo je nestanovitno, ki more izginiti hipoma, in gorje otrokom, ki so z bogastvom staršev izgubili vse! —

Roman »Fécondité« je spisal E. Zola v svojem prostovoljnem pregnanstvu, na Angleškem, kamor je pobegnil iz Pariza radi svoje afère v poslej zmagonosno dokončani Dreyfusovi pravdi. A romanu se ne pozna nikjer, da je ga pisal v pregnanstvu političen begunec. Po obsegu je največji izmed vseh Zolovih romanov in po svoji socialno-politični ter umetniški vrednosti ne zaostaja za najboljšimi.

Šestdeset let je star Zola, sam vzor literarne plodovitosti, a pero mu teče gladko kakor takrat, ko je pisalo »Germinal« in »L' Assomoir«. Da, še lepše! Njegov v ciklu »Rougon-Macquart« včasi prebrutalni naturalizem se je tekom let ublažil in v tem delu je umetniško zasenčen z bohotnim cvetjem najdivnejše poezije; njegov nekdanji cinizem in pesimizem se je umaknil pesniško vzositemu optimizmu. Da, toli sovraženi materialist Zola se je pokazal v tem

delu tuintam idealista najvišje potence. Pisatelj ni več dosleden naturalist, celo mnogo neverjetnega romanticizma je v njegovem romanu.

Res je, da pretirava Zola v svoji vzorno moralni tendenci, da igrajo slučajji često veliko ulogo, in da ima Mathieu v vseh svojih podjetjih vprav čudovito, dasi ne izključno nemožno srečo. Tudi je resnično, da je zagrešil pisatelj nekaj anahronističnih lapsusov — ali vsi ti nedostatki so vprav malenkostni spričo velike ideje, katero kaže Zola osvetljeno z vseh strani.

Med pornografijo so metali kratkovidni estetiki Zolove romane, prebravši jih površno in brez ozira na njih prikrito, toda vedno moralno tendenco. V tem delu pa je avtor dvignil docela razvito zastavo npravnosti, na kateri stoji s plameni zapisano: »Narod moj, bodi moralen, sicer pogineš!«

Kot apostol npravnostne plodovitosti je nastopil Zola . . . Ali bo imel kaj uspeha? Ali ne bodo poslušali Francozi rajši svojih Santerrejev?) Morda! —

To pa je dejstvo, da poje Zola svoj evangelij tako krasno, da se zdi človeku, kakor bi čul bučanje gigantskih orgelj, na katerih igra umetnik-mojster stoglasno veličastno himno, ki pretresa duhove in polni srca z razkošjem.

B r o d a r .

Po Savi vozi mlad čolnar,
po Savi vozi mlad brodar,
v krmilo se upira;
lovi se veter mu v laseh,
iskri se solza mu v očeh,
in duša mu umira.

Saj zvon zapel je od bregov,
saj zvon zapel je do čolnov.
Kdo ve, čemu pozvanja? —
Če drugi ne, pa ve čolnar,
če drugi ne, pa ve brodar,
kaj zvonov glas oznanja.

»Čemu bi brod ustavljal svoj,
čemu korak napravljaj svoj
na kršno prodovino?
Nevestica — nezvestnica —
ti sladka moja ljubica —
ostavljam očevino!« —

Po Savi vozi mlad čolnar,
po Savi vozi mlad brodar.
Kam dereš? Si li blazen? . . .
V vrtincu veslo se vrti,
ob skali tok šumeč hrušči
in žene čolnič prazen.

Dr. Ivan Robida.

) Čitaj Prévostov roman »Frédérique«!